

Magyarország rendőrségének története.

Irta: Tisza Miksa, rendőrkapitány.

A rendőrség keletkezése és fejlődése.

Azt a problémát, hogy holgónkon hol és mikor keletkezett az első rendőrség, eddig-
elé megoldani nem sikerült és talán nem is
fog sikerülni soha.

Az ősember fejlődését a tudományos ku-
tatások és megállapítások szerint nem ismerjük, mert azon izgató kérdésre: hogyan
fejlődött az ember s kik voltak az ősei, ez-
idő szerint felelni csak következtetésekkel tud-
nak, mégis logikus föltevés az, hogy az első
rendőr nem is ember, hanem állat: a kutya
volt. Az ethnológiából tudjuk, hogy az ő-
sember barlanglakó volt, azután hordásban
élt s végre társadalmat alakított. A kutya
pedig a kezdetleges társadalommal egyide-
jűleg jelenik meg, mint az ember hű kísér-
ője és védője. A kutya tehát akkor lép föl,
amikor az ősember annyira fejlődött, hogy
már kunyhóban vagy sátor alatt találjuk.
Kunyhója, sátra körül pedig ott legelészik:
tehene, sertése, kecskéje, tyukja. Az ember
éjjel gond nélkül lehajtja a fejét, mivel
akkoriban nagy gondjai nem is voltak; a
kutya pedig a kunyhó, sátor előtt őrködik
s midőn idegen közeledik, tagozott hang-
beszéde: ugatása figyelmezteti a kunyhó tu-
lajdonosát, hogy veszély fenyegeti. Így ment
ez mindaddig, míg községek, városok nem

keletkeztek, amikor az őrködés polgári kö-
telesség lett.

A városi élet első csirái: a falu. De
hiányzik benne, ami központját alkotja, ami
létrejöttének és megállapodásának első oka:
a templom. Külömben a falu még nem más,
mint majorság. Lakói a mostani tanyai la-
kosságnak felelnek meg, nincsenek szilárd
épületeik, hanem nádkunyhóik és hordozható
faházaikat odahordják, ahol a földművelés
vagy pásztorkodás érdeke ezt megköveteli.
Kálmán király korában az egyház — bár ez
is fából készült — volt a telepek egyetlen
szilárd pontja. A keresztény vallás tehát
lényegesen hozzájárult a nomád élet meg-
szüntetéséhez.

A város szó a vár szótól származik.
Mint a nyugati államokban, úgy nálunk is
a községi élet felvirágzásának egyik alap-
feltétele volt, hogy a községi települések
megerősített helyek legyenek. A királyság
első századában a várat és várost egyaránt
oivitásnak nevezik.

A régi időben a bűnügyekben való nyo-
mozásra és a perrendre nézve ilyen törvé-
nyes intézkedés állott fenn: „A király
küldöttje bejárja az összes lakóhelyeket és
összegyűjti azoknak századosait és tizede-
seit, kiket közönségesen öröknek neveznek,
a reájok bizott emberekkel együtt és pa-
rancsolja meg nekik, mutassák meg, kiről
tudják, hogy tolvaj. És ha az ilyenek nem
akarnak bűnösöknek tartatni és ha alá
akarják magukat vetni a tüzes vas isten-
ítéletének: tartásák meg az istenítéletet. És
akiket az örök megneveztek, azok osztassa-

nak fel tizenként és egy-egy vesse magát
alá az istenítéletnek a tiz helyett. És ha az
az egy ép marad, a többi kilenc is fel van
mentve. Ha pedig nem, mindegyik külön,
magáért vügye a tüzes vasat, az is, aki a
többi helyett vitte.“ A király embere keresi
a bűnöst: nyomoz és ítél, katonásan és rö-
viden.

A lopások akkoriban ugyan gyakoriak
lehettek, hogy ilyen törvényt hoztak. Min-
denesetre kezdetleges viszonyok képe ez. A
törvénykönyv leginkább a lopások megtor-
lásával, a jogtalanul eltulajdonított szemé-
lyek vagy tárgyak visszaszolgáltatásával,
foglalkozik. Aki tyukot vagy libát lop, an-
nak kitolják a fél szemét, azonfelül meg-
tériti a kárt.

A várnai csata után az egész országban
a rend felbomlott. A rend helyreállítására
1445. évi április hó 4-én tartott országgyü-
lésen hét főkapitányt választottak és pedig:
Hunyady Jánost, Ujlaki Miklóst, Rozgonyi
Györgyöt, Ország Mihályt, Bebek Jánost,
Giskra Jánost és Szentmiklósi Pongrácot.
Sajnos, történeti emlékeink a főkapitányok
tevékenységéről részleteket nem tartottak
fenn. Annyi azonban bizonyos, hogy rendet
teremtettek az országban, mert a következő
országgyűlés elismerő oklevelet állított ki
nekik. Később városkapitányok következtek;
ezek utódai a mostani rendőrkapitányok.

Mátyás király Bécs megvívása után a
következő országgyűlés végzeményének be-
osztásában maga mondja el, hogy „hosszu
távolléte alatt az országban a gyilkosok, rab-
lók, tolvajok, hamis pénzverők és egyéb

gonosztevők féltelmesen elszaporodtak, annyira, hogy a testvér testvérénél, a vendég házigazdájánál magát többé biztonságban nem érezheti." Elhatározta, hogy a személy- és vagyonbiztonság helyreállítására célzó reformmunkát az országgyűlésnek előterjeszti, mely abból állott, hogy a nádor az ország főkapitányává, a nemzet jogainak őrévé tétetett és az igazságszolgáltatás lényegesen megjavított.

József király pedig azt mondta egy ízben, amikor az ország közbiztonságának nagymérvű megzavarásáról értesült: szerencsétlen ország az, melyben policia nincs és az egész magyar rendőrséget Perczel Sándor parancsa alá helyezte. Dehogy milyen is volt az a rendőrség, arról hallgat a történetíró.

A társadalom fejlődése magával hozta a személy- és vagyonbiztonság fölött való őrkövet, mely előbb polgári kötelesség volt, később azonban kereseti forrássá fejlődött. Kétségtelen, hogy az őrendőr zsoldos, katoná volt. Már a középkor végén a városok belső területén zsoldos rendőrség tartotta fenn a biztonságot. A zsoldosok élén a XV. század végén már rendszerint városkapitány állott. Alája voltak rendelve a negyedmesterek és darabontok: különösen az éjjeli csendre felügyelő cirkálók és poroszlók (Schergen.)

Hogy a világ mai rendőrsége e polgári őrségekből fejlődött ki, bizonyítja VI. Lipót hercegnek 1221-ben Wien városának adományozott városjoga, mely okmány a város alkotmányának és közigazgatásának legrégebbi forrása. Ez az okmány 22 pontjában

ekként rendelkezik: „A város legbölesebb 24 polgárai kötelezzék magukat esküvel, hogy mindent, amit a kereskedelem és becsület érdek megkíván, elfognak rendelni és hogy gyakran fognak tanácskozni. Elrendelték tehát, hogy a város négy részre osztassék és belterületén éjjel-nappal polgárok őrködjének. Ez az őrség, mely időközökben sok változáson ment át — képezte a mai wieni Sicherheitswachenak az alapját.

A városokat körülfogó falakat már régen nem őrzi a polgári és zsoldos rendőrség. A jövevény nem állíttatik meg a város kapu bejáratánál és mégis kezdetleges rendőrség tűnik a szemünkbe, ha a vidéki kisvárosokban dolgunk akad.

Nem is rendőrnek nevezték a hajdani közbiztonsági közeget, hanem tizenhétféle elnevezése volt, amiről később lesz szó. A rendőr szó legelőször 1823-ban fordul elő Márton József német-magyar-diák lexikonában s ott ezt a német szót fordítja: Polizei Landreiter. 1833-ban Fogarasi János diák-magyar műszókönyvében a rendőr szót a mai rendőrség értelmében használja. De már 1836-ban Fogarasi zsebszótárában maga a rendőrség szó fordul elő. Onnan van, hogy az előbbi századokban hiába keresik a rendőri szót.

Budapest.

Budapest székesfőváros rendőrségéről nagyon keveset írhatok. Egy-egy szabályrendeletből kitetszik, hogy a tanács tőle telhetőleg igyekezett a garázdaságoknak véget vetni. Hogy a

korcsmai verekedéseknek gátat vessen, 1715-ben megrendezabályozta a korcsmákat s a korcsma éjjeli záróráját nyáron 9, télen pedig 8 órában állapította meg. Az éjjeli utcai kóborlás egyáltalán tiltva volt. Egy 1715-ben kiadott rendelet úgy intézkedik, hogy ha egyik-másik polgárt sürgős ok arra kényszerítené, hogy éjjel az utcára kimenjen: köteles magát lámpával, vagy gyertyával kísértetni mert máskülönben kóterbe kerül.

Pest város első főkapitányának Neander Beát Jánosnak harminc forint volt az évi fizetése. Ezenkívül aztán voltak aprólék jövedelmei is: az accidenciák, honoráriumok. A tanács legtöbb jövedelme azonban a birságpénzekből került ki.

A régi időben csak a szegény bűnösöket csukták le, vagy botozták meg, a jómódúakat megbirságoták. Annyi pénzt srófoltak ki belőlük, amennyit lehetett. A birságpénz fele a bíróra illette meg. A másik felét betették a tanácsi pikszisbe, a Rath Pixébe s a bíró, a főkapitány és a tanácsnokok időnként megosztották.

1722-től már jobb dolga volt a főkapitánynak. Javitották a fizetését. Százötven forintot kapott egy évre, emellett egy hizott dísznót és minden hónapban két akó jó sör járt neki. 1748-ban már 225 forint, 1773-ban 500 forint, 1823-ban 700 forint volt a főkapitány fizetése. 1773-ban száz forinttal volt nagyobb fizetése a főkapitánynak, mint a tanácsnokoknak, a főkapitány azonban a száz forint különbözetet köteles volt rendőri kiadásokra fordítani.

Nem érdekesség nélkül való dolog, hogy miként fizette a város régente a rendőreit. A

városi hadnagy 200 forintot kapott a XVIII. század végén. Ugyanennyi volt a fizetése a magyar kántornak is. A strázsamesternek 180 forint, a kapitányi kanzelistának 120 forint volt a fizetésük. Ugyancsak 120 forint volt a fizetésük a csöszököknek is. A rendőri káplároknak 92 forint 3 krajcár, a poroszlóknak és éjjeli őröknek pedig 84 forint 43 krajcár volt az évi fizetésük.

Ilyenek voltak a rendőrségi állapotok Pesten a XVIII. században. Budapest rohamos fejlődése maga után vonta, hogy az 1872. évi XXXVI. t. c. a budapesti rendőrség államosítását mondja ki s az állam ennek alapján a fővárosi rendőrséget 1873. dec. 15-én vette át saját kezelésébe. A mostani m. kir. államrendőrség szervezéséről pedig az 1881. XXI. t. c. rendelkezik.

Székesfővárosi rendőrségünkről állíthatjuk, hogy európai színvonalon állván, egyenrangú a berlini, londoni és párisi rendőrséggel. Kitünően képzett, művelt tisztikara van és a legénység válogatott egyénekből áll, mely modern irányban nyer kiképzést és mindenkivel szemben előzékenységet tanúsít. Kontrasztja a vidéki rendőrnek. Ez természetesen onnan van, hogy az állam, ha nem is bőségesen, de mégis költ a budapesti rendőrségre, hogy lépést tudjon tartani a haladással.

Budapest székesfőváros Tisza Kálmánnak köszönheti, hogy modern rendőrsége van, mivel ő államosította az ősi, tehetetlen autonóm városi rendőrséget.